

Simeon Polockij. **Vertograd mnogocvetnyj**. Vol. I. Edited by Anthony Hippisley and Lydia I. Sazonova [Bausteine zur Slavischen Philologie und Kulturgeschichte. Reihe B: Editionen/Neue Folge Band 10./1]. Köln; Weimar; Wien: Bohlau Verlag, 1996. LX + 359 + V p.

Сімеон Полоцкі. **Вертоград многавяцны**. Т.1: "Аарон" – "Дзцем благословеніе". Подготовка текста, статьи и комментарии А.Хипписли и Л.И.Сазоновой. Предисловие Д.С.Лихачева.

Вядомае гуманітарнае выдавецтва Бёлаў у Германіі і Аўстрыі ў серыі "Будаўнічыя каменні да славянскай філалогіі і гісторыі культуры", якую выдуць такія выдатныя нямецкія славісты, як Ганс Ротэ, Карл Гутшмідт ды Ганс-Бэрд Гардэр, пачало трохтомнае выданне аднаго з галоўных твораў нашага выдатнага земляка Сімяона Полацкага – зборніка "Вертаград мнагавяцны".

Самуіл Сітняновіч (па аічыму Пятроўскі) з Полацка атрымаў адукацыю ў Кіева-Магілянскай калегіі, потым, верагодна, пэўны час вучыўся ў Віленскай езуіцкай акадэміі, прыняў манаста пад імем Сімяона і стаў выкладчыкам брацкай школы пры Полацкім Багадухаўскім манастыры. У свабодны час Сімяон складаў вершы на лацінскай, польскай і беларускай мовах. Разам са сваімі вучнямі ён выступіў перад рускім царом Аляксеем Міхайлавічам, калі той у 1656 г. быў у сувязі з пачаткам руска-шведскай вайны ў Віцебску і Полацку. Цару-рэфарматару спадабаліся новамодныя вершы маладога настаўніка. У 1660 г. Сімяон разам з вучнямі арганізаваў дэкламацыю ў Маскве, а ў 1664 г. эмігрыраваў сюды з Полацка, што зноў трапіў пад Польшчу. Дзякуючы таленту і працаздольнасці, а таксама выдатнай для ўсходняга славяніна адукаванасці Сімяон Полацкі стаў першым маскоўскім асветнікам еўрапейскага тыпу.

Сімяон Полацкі выдаў свой вершаваны пераклад Псалтыры, напісаў некаторыя драматычныя і публіцыстычныя творы, падрыхтаваў таксама дзве вялікія рукапісныя кнігі: зборнік вершаў для прыдворных цырымоній "Рыфмалагіён" і "Вертаград". Да нас дайшлі

тры рукапісы "Вертаграду": аўтограф (рукапіс А), копія, зробленая паводле яго ўказанняў пісцом і выпраўленая аўтарам (В), і парадная пісцовая копія (С), паднесеная ўжо пасля ранняй смерці аўтара (ва ўзросце 51 года) цару Фёдору Аляксеевічу. Змест вершаў, аб'яднаных у "Вертаградзе", надзвычай разнастайны. Складальнік імкнуўся да стварэння своеасаблівай вершаванай духоўна-этналагічнай энцыклапедыі. Магчыма, першапачаткова мелася на ўвазе пэўная тэматычная групка вершаў. Ва ўсякім разе алфавітнае упарадкаванне зроблена перапісчыкамі паводле рээстра, складзенага Сімяонам. Частка вершаў, напісаных пасля складання рээстра, у яго не папала, хаця ў "Вертаград" была ўключана. Тэматычная групка вершаў, звязаная з метафарай сада, што адбілася і ў назве (*вертаград* – "райскі сад"), адлюстроўваецца ў аўтографе. Аднак ідэя сада, добра вядомая сярэдневяковай еўрапейскай, а пазней і польскай літаратурам, была звязаная з ідэяй пэўнай упарадкаванасці. Для славеснай творчасці такой упарадкаванасцю з'явілася алфавітная.

Тэкст "Вертаграду" ніколі поўнасцю не выдаваўся. Пасля смерці Сімяона Полацкага яго рукапісы былі канфіскаваны і змешчаны ў спецыяльны сундук патрыярха Ісакія. Дастаткова было таго, што праваслаўны манах Сімяон ведаў лацінскую мову і чытаў лацінамоўныя крыніцы, каб на ўсякі выпадак схаваць ад людскога вока ягоныя тэксты. Спатрэбілася два з паловай стагоддзі, каб стала магчымым хаця б частковае выданне "Вертаграду", і толькі праз тры стагоддзі "Вертаград" пачаў выдавацца поўнасцю.

Падрыхтаванае лепшымі сучаснымі знаўцамі творчасці Сімяона Полацкага – Л.І.Сазонавай і А.Гіпіслі – выданне ўключае ўвесь корпус грандыёзнага зборніка. Выданне ажыццяўляецца па рукапісу С, а ў падрадкавых заўвагах прыводзяцца варыянты з рукапісаў А і В. Такім чынам чытач атрымае практычна ўвесь тэкст "Вертаграду" з варыянтамі. Апрача таго, у выданні змешчаны каментарыі А.Гіпіслі з указаннем крыніц шматлікіх вершаў Сімяона Полацкага. У асноўным – гэта тэксты Мацея Фабера, Мефрэта і некаторыя іншыя. У каментарыях прыводзяцца таксама тэксты папярэдніх на-

вуковых выданняў вершаў Сімяона Полацкага. Лепшае з іх – “Выбраныя творы” Сімяона Полацкага – падрыхтаванае Г.П.Яроміным (1953). Сярод іншых выданняў і выпушчаныя ў Беларусі В.К.Былініным “Вершы” Сімяона Полацкага (1990). Даюцца спасылкі на асноўную літаратуру прадмета – даследаванні А.А.Бялецкага, Г.П.Яроміна, М.А.Рабінсона, А.М.Панчанкі і інш. Гэта ўжо складае добры папярэдні давадчаны фундамент для філалагічнага прачытання і даследавання помніка. Выданне мае характар крытычна-філалагічны. яно арыентуецца, праўда, не на гісторыкаў, фанетыка-фаналагічнай і арфаграфічнай сістэм, таму што не адлюстроўвае спецыфічнага выкарыстання літар; а між тым было б цікава, напрыклад, вывучыць размеркаванне двух спосабаў абазначэння “я” ў помніку. Але зразумела, што гэта прадстаўляе цікавасць

толькі для невялікай часткі чытачоў. Тым больш, што агульнае ўяўленне пра напісанні аўтографа і спіска В магчыма атрымаць са змешчаных у томе фотаздымкаў асобных старонак названых рукапісаў. Але і ў тым выглядзе, у якім выдаецца, кніга будзе карыснай для моваведаў, якія цікавяцца паглыбленым аналізам складанага феномена мовы Сімяона Полацкага з яе “славянскімі” і ўсходнеславянскімі элементамі.

Хочацца пажадаць выдаўцам здароўя і сіл для завяршэння гэтага карыснага і важнага выдання, а, можа, яшчэ і для падрыхтоўкі выдання іншых твораў Сімяона Полацкага. Такое выданне вельмі патрэбнае не толькі для гісторыкаў рускай мовы і літаратуры, але таксама для беларусістаў і даследчыкаў міжславянскіх культурных сувязей.

А.Я.Супрун